1

Буває один такий день улітку, коли роси починають легенько бриніти, тоді над землею лунає тепла музика. Мало хто чує таку музику, бо відбувається це тоді, коли люди ще сплять, а сонце от-от має випірнути з-за обрію.

Саме такий ранок вибрав собі Бігунець, щоб прибігти в цей ліс Недобір, у якому вирішив оселитися. Біг же він невідь-ізвідки, зате біг знаменито. Його маленькі п'яточки миготіли швидше від спалахів на воді у вітряний сонячний день, а тільце його — аж невидиме ставало. Отож, той, хто спостеріг його біг, міг тільки й побачити, що оті дивні, лискучі спалахи.

Він спинився біля невеличкої печерки і роззирнувся. Його побачили кілька пташок, один Зайчик та один їжачок. Зайчик та їжачок розтулили роти від здивування, а пташки забули на мить, яку це вони пісню співали.

Перед ними стояв маленький чоловічок, такий маленький, як мізинець семирічної дівчинки. "Він такий маленький, — розказував потім Зайчик своїм родичам та знайомим, — як моє вухо! Ні, де там: він на половину мого вуха і на чверть лапки!"

— Таких людей я ще не бачив, — добродушно пробурмотів у той-таки час Їжак Їжачисі, — Здається, він такий на зріст, як голки в нас на спині.

Але то вже було пізніше. Тепер же Бігунець скинув з голови шапку-бирку і вклонився пташкам, Зайцю та їжаку. Всі вони побачили, що волосся в Бігунця кучеряве-кучеряве, як у баранця, і золотисте, а очі в Бігунця сині, як цвіт льону чи, може, як волошка, яка тільки-но розцвіла.

— Здрастуйте, звірі і птахи! — сказав Бігунець дзвінко, — Доброго вам дня!

І по тому, як привітався Бігунець, звірі зрозуміли, що він прийшов у їхній ліс дружити з ними. Отоді-то вони й подалися пріч, щоб розповісти про це всім, кого зустрінуть, а Бігунець витер піт із чола і зирнув угору. Він побачив величезну Сосну, яка росла, росла і краю не мала. На корону їй присіла лискуча Хмара, яка приховала вершок тієї Сосни. Бігунець зірвав свою бирку і помахав нею Сосні і Хмарі.

— Здрастуйте, Сосно, — сказав він, — Здрастуйте, Хмаро!

І були такі блискучі й добрі його оченята, що і Сосна, і Хмара зрозуміли, що він хоче дружити з ними. Тоді Сосна зашуміла, захитала гіллям і розповіла про те іншим деревам, а Хмара, звісна річ, відірвалася від корони і поповзла по небу, щоб і собі розказати про таке іншим хмарам.

На те прилетів один Носатий Комар і сів на листок, аби роздивитися звідти чудного чоловічка та й вирішити, чи варто його кусати, а чи ні. Прилетіла Муха, витріщила здоровенні очиська і теж задумалася про те, чи кусати цього малого, чи не варт. Прилетіла тигриця комах Оса і злісно всміхнулася тонкими і жовтими вустами. "Я тебе як укушу, — злісно подумала вона, — то ворони за тобою закрячуть!".

Але Бігунець знову зірвав бирку з голови і махнув нею, схилившись.

— Здрастуйте, друже Комарю, і ви, тітонько Мухо, і ви, матінко Осо!

Його оченята засвітились і заполум'яніли, наче найкоштовніші аметисти, а може, як бірюза чи ще якесь там голубе каміння. На те Комар пригладив вуса, Муха кашлянула в лапку, а Оса перестала злісно всміхатися: зрозуміли вони, що не ворог, а приятель з'явився у них у лісі.

Тож не могли вони на нього сердитися, а хто з кусючих не сердиться, той укусити не може.

— Хто ти і що ти? — спитала Муха.

— Я Бігунець, — сказав чоловічок.

— Що хочеш у нашому лісі? — спитав Комар.

— Хочу з усіма дружити, — відповів Бігунець.

— Що ти їси? — спитала Оса.

— Пилок із квітів, гриби, горіхи і добре зілля.

— Чому ти звешся Бігунцем? — спитала Муха.

— Бо я знаменито бігаю, — сказав Бігунець, — Ось подивіться!

Він блиснув п'яточками, і Комар, Муха й Оса посліпли б від тих спалахів, якби не заплющилися. Бігунець знову став біля печерки і всміхнувся.

— А скажіть-но, друзі, — спитав він, — чи ніхто не живе в цій печері, де я надумав оселитися?

— Тут живу я, — сказав, вилазячи з темряви, Павук, — Але я побачив, що ти бігаєш, і вирішив поступитися тобі житлом, кхе-кхе!

— Він тебе з'їсть, Бігунцю! — закричала перелякано Муха, — Тікай від нього, тікай!

— Хіба мене можна з'їсти? — засміявся Бігунець, — Окрім того, це мій приятель. Здрастуй, приятелю Павуче! — сказав він і стис легенько тонку Павукову лапку.

Потім зайшов у печерку і роззирнувся.

— Я тут зроблю гарну хатку, — сказав він замріяно, — Тут буде хата в хаті. Сама печера буде перша хата, а всередині я змурую будиночок із річкової гальки та черепашок. Я там житиму і співатиму. І хай увесь світ співає й радіє разом зі мною. З усіма я дружний, і немає в мене ворогів.

Коло нього стояв Павук і похитував сумно головою.

— Гай-гай! — сказав він, — Такий ти упевнений. А про декого ти й забув…

— Про кого ж це я забув? — здивувався Бігунець.

— Про того, з ким не зможеш подружитися, — мовив Павук.

— Хіба є такий, що не міг би я з ним подружитися? — спитав Бігунець.

— Звісно є. І живе він у нашому лісі. Котилом його звуть.

Павук здригнувся з переляку й аж очі заплющив.

2

І коли заплющив він очі, то побачив перед собою Котила. І був то ні чоловік, ні звір, ні птах, ні комаха, ні рослина, ні тварина, а була це велика, гладка куля, яка не мала ні рук, ні ніг — отака собі сама голова, бо все в неї було, як у голови: ніс, очі, вуха і ротяра. Мав же він якось

дивитися, дихати, чути, нюхати та їсти. Коли ж розкривав він ротяру, то виднілися там зуби, як ножі, а язик був, наче лопата. І тхнуло звідти цвілою трутизною.

А коли треба було йому рухатись, то він не йшов, а котився. Тоді заплющував очі, стуляв рота, втягував вуха й котився, котився, а коли на щось натрапляли його губи: на зайця чи окрайця, вовка чи їжака Голку, ведмедя Федя, птаха чи якогось там іншого бідолаху, — все він з'їдав, все він хапав, все він трощив, все він ловив, смаку не розбирав, жалості не знав, і всіх тільки страшив, бо всіх забивав та їв.

Отаке-то страшило побачив Павук перед собою, бо їв Котило і мух, і комарів, і ос, і бджіл, і навіть павуків. Тяжко-тяжко через те жилося в тому лісі, але нічого того не знав Бігунець, не знав він і того, що чим довше жив, тим більше роздимався і гладшав Котило.

А жив він у палаці, що його ніхто не будував, бо йшов у тому палаці дощ, а вночі світили на стелі зірки. Той палац був такий, що можна було товщати без міри, і куди б не пішов Котило, то все з палацу того не виходив — був-бо той палац повітряний. Отак котився Котило по лісі, і ніщо не могло встояти перед ним — усе він гриз і з'їдав, а за ним простягалася чорна безживна борозна. І цілий день, а часом і вночі, їв він та їв, а що не мав рук, то, крім їжі, іншого діла не знав. А що не мав ніг, то й не рухався багато, бо що то за життя, коли тільки їси і нічого більше не робиш? Через це, можливо, він і був такий несамовитий та сердитий. І всі боялися його страшно. От і Павук, розповідаючи про нього Бігунцеві, аж очі стуляв від жаху. Тільки ж засміявся Бігунець на ту розповідь.

— Слухай, я тобі розкажу казку, Павуче, — сказав він і розказав свою першу казку про те, чого не треба боятися.

ПЕРША БІГУНЦЕВА КАЗКА

— Це було в одному лісі, де жив я раніше, — сказав Бігунець.

— А чого ти покинув той ліс? — спитав Павук.

— Бо хотів пізнати нові краї й нових друзів, — сказав Бігунець, — Але не перебивай мене. Так от, у тому лісі була хатка, в якій жив Зайчик, що нікого не боявся…

— А хіба бувають зайці, які нікого не бояться? — спитав Павук.

— Я ж розказую казку, — обурився Бігунець, — А в казках усе буває!

— Значить, і ліс, у якому ти жив раніше, теж казка? — спитав Павук.

— Знову ти мене перебиваєш, — сказав Бігунець, і його очі аж синіші стали, — Ліс, у якому я жив раніше, — не казка, а що жив там Заєць Небоягуз — це казка. Так от: гуляв якось той Зайчик, коли ж почався сильний вітер. Такий сильний, що все начебто ревло, стогнало, кричало, пінилося, рипіло, гуркотіло, свистіло, скавуліло…

— Ой, у мене вже у вухах заскавуліло, — сказав Павук.

— Отак воно і в тому лісі було. Цей вітер ламав усі хати і гнізда, навіть найміцніші…

— А хіба в лісі бувають хати? — спитав Павук.

— У казці все буває, — сказав Бігунець, — Так от, ті хати ламалися через те, що всі, хто в них жив, лякалися. Злякається їжак, і його хатка — трісь! Злякається Вовк, і з його хатки тріски летять!

— І тільки Заєць не злякався?

— Еге ж. Тільки він один. І вітер не зламав його хатки.

— Хто ж тобі таке розказував?

— Як хто? Сам Вітер. Я з ним дружу… Побіг той Зайчик по лісі. І що там робилося? Не ліс, а тріски, не хати, а руїни і ломаччя. Всі плачуть, всі стогнуть, а Заєць ходить і тільки роззирається. А потім став, задні лапи розставив, передні за спину заклав, підборіддя підняв і гукнув на весь ліс: "А знаєте, чому те сталося?". Звірі тільки видивилися на нього. "А тому, — гукнув Заєць, — що не треба ніколи боятися!"

3

Павук подумав, що Бігунець розказав цю казку не так йому, як собі, бо, певне, і він злякався Котила, але Бігунець розказував її таки для Павука, бо не тремтів і не озирався, а спокійнісінько почав збирати хмиз і сухе листя, траву й бадиллячча, щоб зробити собі в печерці постіль. Адже біг він у ліс Недобір цілий день і втомився немало, та й хто не втомиться, коли почне бігти зранку, а зупиниться ввечері. Отож Бігунець скоро й ліг і задоволено простяг ноги. Тут прийшов до нього із скрипкою Цвіркун і програв колискову, а під колискову навіть дорослі засинають, не те що зморений від цілоденного бігання Бігунець.

Сонце розпустило по світові проміння. Воно розлетілося, як розвіяне вітром волосся, перетяло павутину, яку зіткав на вході до Бігунцевої печерки Павук. Це він так оберігав свого приятеля від комарів, мух та ос, бо не вірив у їхню, хай і заповіджену, дружбу. Від дотику проміння павутинки ніжно заграли, і ту чудову, тихеньку музику почув Бігунець, коли розплющив очі. Він скочив на рівні й озирнувся.

— Як добре, — сказав він сам до себе, — що я оселився у цьому новому лісі! Як добре, що прийшов ранок, як добре, що є цей світ і друзі мої!

Він помчав до річки, аж замиготіли йому п'яточки, і так уже він купався, так уже сипалися бризки, що, здавалося, якийсь водограй вибився із водного плеса і зависли над ним маленькі тремтливі веселочки.

Потім Бігунець сидів на березі і збирав гальку — гладенькі, шліфовані камінці. Він понапихав її в кишені і за пазуху, набрав повний лопушиний листок і потяг усе те добро нагору.

— З цих камінців я змурую собі маленьку, гарненьку хатку, — сказав він Пташці, яка цікава була прилетіти подивитися, що це він робить.

Потім він пробігся по лісі, з'їв кілька суниць і кілька чорниць. Закусив солодким корінцем, який ніжно пах, і запив кількома великими краплями роси.

— Ну от, — сказав він сам до себе, — Я готовий іти до Котила.

— Хочеш, щоб він тебе з'їв? — спитала злякано Ворона, що сиділа неподалік на сучку.

— Чого б це він мав мене їсти? — сказав весело Бігунець, — Я ж іду подружитися з ним…

— З ним не можна подружитися, — сказала Ворона, — Це такий, що з ним ще ніхто не подружився.

— А то чому? — спитав здивовано Бігунець, — Я багато вже прожив на світі, але не було ще такого, з ким би я не подружився.

— Він тільки й знає, що їсти, — сказала Ворона, — А ті, що думають про саму тільки їжу, не бувають добрі. Щоб подружитись із кимось, треба любити приятеля. А як можна любити, коли добрих справ не

чиниш? Як можна добрі справи чинити, коли тільки про власне черево дбаєш?

— А хіба, — спитав Бігунець, — ти не дбаєш про власне черево?

— Всі ми дбаємо про те, щоб наїстися, — сказала розважно Ворона, — Але в кожного є багато й інших турбот. Ми любимо світом помилуватися, і хоч я, приміром, сама без музичного слуху, але люблю інших пташок послухати. Ми про своїх дітей дбаємо, щоб вони виросли живі-здорові й розумні, а ще ми любимо міркувати про світ і про те, як у ньому живі істоти живуть.

— Ну, а Котило?

— Котило тільки їсть. Їсть та й їсть, знову їсть та й їсть. Немає в нього іншої турботи, тільки їсти, от він і їсть удень і часом уночі — їсть все живе й ростуче. Тварин і рослин, дерева й комашню. Коли ж нічого такого біля нього нема, він їсть землю і гризе камінь, але не припиняє їсти. Він ніколи не прислухається до чудової пісні солов'я чи синиці, не має й коханої, бо та, котру він колись полюбив, сама від страху деревом стала. Отож їсть він і їсть, і ні про кого іншого не турбується. Він нікого не любить, Бігунцю, бо немає йому кого любити…

— Але для чого ж він живе на світі? — вигукнув зчудовано Бігунець.

— Щоб їсти, — сказала Ворона, — А їсть він для того, щоб жити. Зрозумів?

— Ні! — мовив Бігунець, — Але в нього є живе серце?

— Серце є. Воно живе, але холодне, — сказала Ворона, — А те сало, що наросло на ньому, — лід.

— Я все-таки хочу піти до нього, — сказав Бігунець, — Ти ж сама сказала: він нікого не любить, бо нікого йому любити. Отож я й хочу запропонувати йому дружбу. Хочу сказати йому, що світ довкола широкий і гарний. Що в ньому можна не тільки їсти, але й красу велику зріти…

— Добре ти кажеш, Бігунцю, — похитала сумно головою Ворона, — Але боюся, що з'їсть він тебе. А ти такий милий і привітний і так кумедно бігаєш, аж сонячні зайчики в очах скачуть. Знаєш, що я тобі скажу? Всіх їсть Котило, одних тільки гадюк не чіпає, боїться, що вкусять його. Давай покажу тобі, де лежить старе линовище, тобто шкура, що її скинула найбільша гадюка цього лісу, вдягни її і тоді підеш. Тоді зможеш доступитися до того ненажерця і виповісти йому свою думку.

Бігунець послухався тієї ради. Він продірявив линовище з обох боків і одяг його на плечі. Шкіра голови лягла йому на волосся, як шапочка, а довгий хвіст волочився ззаду.

— Ха-ха! — засміявся Бігунець, — Це такий костюм, що я в ньому зовсім смішний!

І він скинув із себе линовище, а тоді пострибав спершу на одній, а тоді — на другій нозі.

— Я тобі дуже дякую, Вороно, — сказав він, спинившись, — Але ліпше я вже піду так, як є. В цьому костюмі я на чудовисько схожий, а хто з таким чудовиськом захоче дружити? Покажи мені дорогу до Котила!

— Боюсь я за тебе, — сказала смутно Ворона.

— Боїшся? — розсміявся Бігунець, — Тоді я тобі розкажу казку!

І розказав свою другу казку про те, що не треба нікого боятися.

ДРУГА БІГУНЦЕВА КАЗКА

— Це було в одному лісі, де жив я раніше, — сказав Бігунець.

— Хіба ще є й інші ліси, крім нашого? — спитала Ворона.

— Авжеж! І стільки, що пальців не вистачить, щоб перелічити. Але не перебивай мене... Мандрував у тому лісі їжачок із Зайчиком. Озирнувся Зайчик — аж Вовк суне, страшний-престрашний. Злякався Зайчик, а їжачок каже: "Він тому страшний, що ти злякався". "Еге, — сказав Зайчик, — спробуй не злякатися, коли він такий страшний!"

— Так, так! — хитнула Ворона, — Як той Котило.

— Еге ж, як той Котило, так і Зайчик. А їжачок підкрався до Вовка і як вколе! Упав Вовк і не може встати. "Ой, коле-коле-коле! — кричить, — Ой, коле-коле-коле!"

— Так то ж їжак, — сказала Ворона, — У зайця колючок нема!

— Почекай, я докажу, — мовив Бігунець, — Іде Ведмідь, а їжачок — раз! — і вколов. Упав Ведмідь і як закричить: "Ой, коле-коле-коле!" І пішли далі Зайчик з їжачком. А їжачок і каже: "От! Не треба ніколи боятися!" Так що ти мені сказала про якісь голки?

— Казала, що їжачок може не боятися, а Зайцю слід. У нього ж голок нема.

— А звідки то Вовк знає, що нема? — спитав Бігунець.

— Хіба не видно?

— А воно й справді видно, — почухав Бігунець потилицю, — Але знаєш що, Вороно, може, моя казка і не зовсім вдала, однак все одно скажу тобі: "Не треба, і не треба, і не треба боятися!"

4

Тоді сумно похилилася Ворона, бо була вона Бігунцеві доброю приятелькою: любила, жаліла й шанувала його. Через це махнула мовчки крильми і полетіла в гущавину, а Бігунець побіг слідом, і біг він з такою швидкістю, щоб якраз устигати за Вороною.

Так вони мчали не десять хвилин і не сорок, а всі п'ять годин, коли ж притомилася Ворона і сіла спочити. Бігунець і собі присів під сосною і вирішив з'їсти одну хвоїнку і три чорниці, що росли біля його ніг. Він наситився й приплющив очі, а коли розплющив, то побачив Мурашку, що сиділа в нього на коліні й уважно його розглядала.

— Здрастуй, сестричко Мурашко, — сказав він, знімаючи з голови шапку-бирку, — Давай дружити!..

— Давай, — сказала Мурашка, — Ми тут про тебе багато начулися.

— Хто це ми, сестричко Мурашко?

— Ми — це я, Метелик та Жучок.

Тоді побачив Бігунець Метелика. Той сидів на стеблині і був як синя квітка.

— Я думав, що це квітка, — сказав Бігунець, — А де ж Жучок?

Тоді йому поповзло на руку щось таке маленьке, чорненьке, незграбненьке й надутеньке, що Бігунець аж утішився.

— Жучок — це я, — сказало те маленьке, незграбненьке й надутеньке.

— Ми тебе шукаємо по цілому лісі, — сказала Мурашка.

— Я літав, — сказав Метелик.

— А я повз, — сказало маленьке, гарненьке й надутеньке.

— І от ми тебе знайшли.

— Що ж ви хотіли, мої любі? — спитав Бігунець.

— Хотіли взнати, чи це правда, що ти бігаєш швидше від вітру?

— Правда, — сказав Бігунець.

— А це правда, що в тебе п'яточки блискають, наче золоті? — спитав Метелик.

— Авжеж! — відповів Бігунець.

— А ц-це пр-равда, — сказало маленьке й незграбненьке, — що коли ти кк-купаєшся, то вв-веселки над річкою стають?

— І це правда, — сказав, Бігунець.

— Тоді це ти! — сказали в один голос Мурашка, Метелик і Жучок.

— Звичайно, я — це я, — згодився Бігунець.

— Ні, ми не те хотіли сказати. Ми хотіли сказати, що хочемо сказати, що нам можна вже сказати… Але про що це ми хотіли говорити? Ага! Ми хотіли сказати, що ти той, хто може врятувати Берізку…

— Берізку? — перепитав Бігунець, — А чому її треба рятувати?

— Бо вона не берізка, тобто вона Берізка, але вона не берізка, — сказали Мурашка, Метелик і Жучок, — Ні, вона таки Берізка, але її Ко…

І Мурашка озирнулася навколо, а Метелик затріпотів крильми, а Жучок голову у плечі сховав.

— Ви боїтеся? — засміявся Бігунець, — Тоді я вам розкажу казку.

— О ні, нам твою казку вже розказала Сорока. Але в нас немає голок, як і в Зайця. О ні, не розказуй нам своєї казки, а врятуй бідну біленьку, бідну гарну, бідну ніжну…

— Хто ж це така бідна біленька, гарна й ніжна? — спитав Бігунець.

— Ми ж уже казали: Берізка. Тобто вона і не берізка, але…

— Матінко Вороно! — вигукнув Бігунець, — Як мені допомогти моїм новим друзям?

Але Ворона надто втомилася, бо летіла цілих п'ять годин. Вона вчепилася пазурами за гілку і спала так, що аж похитувалася. А із дзьоба їй виривалося хропіння, начебто це добрий дядько спав, а не Ворона.

— Вона спить, — сказав Бігунець, — Ну що ж, поспи, матінко Вороно, бо мені таки треба допомогти друзям. До Котила ми ще встигнемо…

І коли згадав він про Котила, то аж позажмурювалися зі страху Мурашка, Метелик та Жучок.

— Так, значить, це Котило зачарував вашу Берізку? — спитав Бігунець.

— Еге ж, — сказала Мурашка.

— Тобто ні, — сказав Метелик, — Це не Котило. Просто вона сама…

— Вона дуже злякалася і захотіла сховатися…

— А тоді він ще дерев не їв.

— І не їв землі й каміння. Він хотів, щоб вона за нього…

— Заміж вийшла, — видихнув Жучок.

— І зачарувалася вона в дерево…

— А розчаруватися вже не змогла, — сказав Метелик.

— Отож вона берізка й не берізка, — додала Мурашка.

— І все-таки вона Берізка, — довершив Жучок.

— Ходи за мною, — сказав Метелик, — Я тебе швидше доведу.

Метелик полетів, а Бігунець побіг, і біг він так, щоб не переганяти Метелика. І тріпотіла в нього перед очима синя квітка, а вгорі, над головою, гув Жучок із Мурашкою на спині. Всі дуже поспішали, бо вже сонце наштрикнулося на шпичаки найвищих верхівок, плавилось і

розтікалося золотим промінням, а може, просто підглядало за Бігунцем та його друзями, бо кому ж не цікаво, коли таке от відбувається.

Але вони змушені були спинитися, бо сонце було надто втомлене і заплющило очі, а відтак і ніч упала на землю. Тоді Бігунець ліг на латку моху Зозулиного Льону, вкрився широким листком, а коло нього поснули Мурашка, Метелик та маленьке, незграбненьке. І побачив Бігунець, як заплющив очі, веселу квіткову галявину, густо залиту сонцем. І росло там стільки квітів, скільки зірок на тому клапті неба, який бачиш у розчинене вікно чи у просвіті між дерев, і ті квіти бриніли, а може, це співали бджоли, що набирали собі меду. Посеред галявини росла Берізка, смутно опустила гілля, а на гілці в неї виспівував Дрозд. І співав він, що дуже любить ту Берізку, що нудьгує і сумує за нею, що на її гіллях він би й собі гніздо вимостив, коли б не була вона така низька й сумна.

— Чого ж ти така сумна? — спитав Бігунець.

— Хіба ж не знаєш? — відповіла Берізка, — Про це знає кожен у лісі. І кожному, навіть цьому лукавому Дрозду, що за друга себе вдає, а насправді любить дуже маленьку пташку Жевжика-поетесу, відомо, що я чекаю того дня, коли до мене прийде хтось такий, що з усіма дружить. Прибіжить він на світанні, а коли бігтиме, то його й видно не буде, тільки блискотітимуть п'ятки, наче золоті спалахи на воді. І той чоловічок вмітиме дуже кумедно купатися, так розсипаючи бризки, що навколо веселочки постануть…

— Замовкни, — сумно сказав Бігунець, — Все-все, що ти кажеш, таке, як і в мене, але одного я не маю: не з усіма я дружу, Берізко. Не дружу я з тим, котрого і в очі не бачив і котрого, кажуть, полюбити не можна, бо він їсть, і їсть, і тільки те й робить, що їсть, і, кажуть, нікого не любить, бо ніяких добрих справ не чинить…

— Знаю, про кого ти говориш, — сумно похитала гіллям Берізка, — Це він, Котило, через якого я й деревом стала…

— А ким ти була раніше? — спитав Бігунець.

— Кимось таким, кого б ти полюбив не так, як люблять усіх, — сказала Берізка і ще сумніше захитала гіллям.

5

Розплющив очі Бігунець, бо сонце провело йому променем під носом, як проводять пір'ячком один одному бешкетливі діти, і схопився на ноги. Не було біля нього ані Мурашки, ані Метелика, ні маленького, незграбненького Жучка, а на гілці сиділа заспана Ворона і протирала крилом закислі від сну очі.

— Тепер нам не дуже далеко до цього Котила, — сказала ворона…

А тим часом Котило котився по лісі. І там, де він прокочувався, лишалася гола борозна — чорна, змііста смуга, де не росло ані стеблини і не було ні мурашки, ні метелика, ні жука. По дорозі йому трапився вовк, і Котило з'їв вовка, навіть кісток не виплюнув, трапилася йому лисиця, і хоч яка була хитра, та й та пішла підмітати хвостом його шлунок. Пташки, які спали на деревах, коли він проходив, теж зникли в Котиловій пельці разом з деревами, а два камені він схрумав, як льодянці.

Коли ж відчув, що його розпирає, що ось-ось має луснути, спинився Котило і роззирнувся сонними, малими, заплилими очицями. І здалося йому, що спинився він у пишному замку, хоч навколо не було нікого й нічого: звірі повтікали, птахи повідлітали, а комахи зникли. З Котилового рота вирвалося могутнє хропіння, і це хропіння почули Бігунець з Вороною, яка аж затремтіла з переляку.

— Я вже не поведу тебе далі, — сказала вона, — В мене кожна жилочка тремтить від страху...

— Тоді я розкажу тобі казку про те, що боятися не треба, — сказав весело Бігунець, — Був собі Зайчик, якого всі вважали за боягуза...

Але Ворона вже летіла геть, важко плескаючи об повітря крильми. Тоді спинився Бігунець, заклав пальця в рота і задумався.

"Дивне діло, — думав він, ідучи туди, звідки чулося хропіння, — Є на світі істота, яка ні з ким не дружить... А що буде, коли вона і зі мною не захоче дружити? Я тоді не врятую Берізки і ніколи не побачу когось такого, кого б полюбив не так, як люблять усіх".

І він сам не помітив, як побіг. Біг так, як завжди, тобто його й видно не було, тільки миготіли, спалахуючи золотом, п'яточки, і так він біг, аж доки не побачив на краю чорної безживної дороги чудисько, котре було наче роздута велетенська куля. Не мало ні рук, ні ніг, а тільки голову, і та голова голосно хропіла, бо наїлася донесхочу.

— Здрастуй, братику Котило! — закричав Бігунець, — Я прийшов, щоб подружити з тобою!

Але Бігунець був супроти Котила, як голка супроти слона, його ж голос був, наче тоненький писк, тоді як Котилове хропіння розлунювалося, наче грім, і потонув той писк у громі — не почуло його чудисько. І тоді знову заклав пальця в рота Бігунець і знову задумався.

"Ти велике, могутнє і кругле, — думав він, — навіщо ти є? Сієш смерть і залишаєш за собою чорні дороги — пустка після тебе й сухий вітер. Тебе ніхто не любить і не дружить з тобою, навіщо ж ти тоді є?"

І думки Бігунцеві стали голосніші за його слова. Котило розплющив спершу одне, а тоді й друге око.

— Хто це зі мною говорить? — хрипко спитав він.

— Бігунець, — відказав той, — Маленький чоловічок, який дружить з усіма.

— Що значить "дружить"? — спитав Котило.

— А це значить, що добре до всіх ставиться. Робить усім добро. І ніколи нікому не чинить прикрощів і не завдає болю.

Тоді розтулилася велетенська пащека і звідти викотилися хвилі реготу.

— Де це ти такий мудрий узявся? — сказав Котило, поволі розгойдуючи своє сите тіло, щоб раптово наскочити на Бігунця і ковтнути його, — Я щось не бачу, де ти є?

— Я тут, — сказав Бігунець і підняв обидві долоньки догори, — Прийшов, щоб подружити з тобою…

Тої ж миті Котило кинувся на Бігунця і клацнув зубами, як ото клацає собака, коли ловить муху — і вже певний був, що ковтнув нахабу, який насмілився потривожити його сон, але збоку знову задзвенів тонкий голосок:

— Невже ти не захочеш зі мною дружити?

— А навіщо мені з тобою дружити? — сказав Котило, розвертаючись, — Чи буду я від того ситніший і здоровіший?

— Ти тоді когось полюбиш, — задзвенів голосок, — і не будеш такий непотрібний у цьому світі.

І знову клацнув зубами, як пес, Котило, але знову не вхопив Бігунця.

— Бо так, — дзвенів десь збоку голосок, — ти нінащо. Коли ти нікого не любиш, навіщо ти тоді є, великий, дурний і могутній?

На те зовсім розгнівався Котило і втретє клацнув зубами.

— Чому ти на мене нападаєш, круглий дурню? — тоненько кричав Бігунець, бігаючи довкруг Котила і тільки п'яточками поблискуючи, — Хіба прийшов я до тебе битися чи щоб учинити тобі зло? Чи не сказав я тобі привітних слів і чи не запропонував дружити?

— Мені не треба нічиєї дружби! — заревів Котило і знову кинувся на Бігунця.

І диво дивне вчинилося на тій галяві, на якій зупинився був Котило. Чудисько кидалося туди й сюди, як оглашене, ревіло, рикало, кричало, хрипіло, сопіло, свистіло носом, клацало зубами, толочило траву й дерева, кидалося, підскакувало, а довкола нього миготіли золоті п'яточки і чувся дзвінкий сміх. Було таке враження, наче Котило змагався із сонячними зайчиками, а чи можна подолати сонячні зайчики, коли вони такі прудкі і безтілесні? Зрештою, зовсім знесилів Котило і важко ліг, висапуючи повітря.

— Іди геть, проклятий хлопчиську! — ледве вичавив він крізь дихавицю.

Тоді сумно спинився Бігунець і подивився на зморене, охляле й майже переможене чудисько.

— Дуже жаль, — сказав Бігунець, — Я прийшов до тебе як приятель, а ти напав на мене, як на ворога.

— Бо ти і є мій ворог, — видихнув важко Котило, — Тяжкий і заклятий ворог.

На те похнюпився Бігунець, повернувся і справді пішов геть, бо це він уперше зустрів істоту, яка не захотіла з ним дружити. Ішов він отак і йшов, і сльози стояли в нього на очах. Через ті сльози побачив він уявно маленьку, хвору Берізку, що сумно покивувала вітами і тихо ронила на траву краплі-сльозини. І сиділи під тією Берізкою троє її запечалених друзів: Мурашка, Метелик і маленький, незграбненький і надутенький Жучок. Мурашка сумно награвала на сопілочці, Метелик — на цимбаликах, а Жучок — на бандурці. Підійшов до них ще й зелений Цвіркунець і приклав до підборіддя скрипочку-осьмачку. Заграли вони тонко-тужно, в такт похитуванню гілля Берізки. Бігунець зупинився на галявині і на все те дивився. І прослухав він музику всю до кінця, перш ніж зважився сказати Берізці своє слово.

— Мені дуже жаль, — сказав він, — не зміг я тебе, Берізко, звільнити. Не зміг я подружитися з Котилом, а прогнав він мене з-перед очей. Не зміг я знайти добрих, лагідних слів для нього і розплавити кригу біля його серця, нічого я, Берізонько, нічого не зміг.

— Є ще один спосіб, щоб мене звільнити, — сказала Берізка, — Тільки для того треба так прудко бігати, щоб самого видно не було.

— Я це зумію, — сказав із надією в голосі Бігунець.

— Треба для того, мати такі сині очі, щоб не були вони ні синіші, ні блідіші неба.

— Саме в мене такі очі! — скрикнув уже радісно Бігунець.

— Коли так, то подружи із Сонцем.

— З Сонцем? — вигукнув здивовано Бігунець.

— Авжеж, із Сонцем, — сказала Берізка, — Бо тільки Сонце знає, де знайти чарівну воду, яка звільнить мене. А я знаю щось таке, що навіки звільнить цей ліс від погибелі…

— Хіба цей ліс має загинути?

— Його з'їсть Котило, — сумно сказала Берізка.

— То скажи мені щось таке, що навіки звільнить цей ліс!

— Е, ні, — захитала головою Берізка, — Це слово сховано в мені, як метелик у гусені. Ти ж знаєш, як родяться метелики? Спершу несуть яєчка, з яких виплоджується гусінь…

— Я знаю, — сказав Бігунець, — Гусінь загортується в павутину й засинає.

— А прокидається Метеликом, — сказала Берізка.

— Таким, як я, — відгукнувся згорда Метелик.

— То оте слово, що має звільнити цей ліс від Котила, наче гусінь, що перетворилася в лялечку. І тільки тоді, коли я звільнюся, тільки тоді я здатна буду сказати його тобі.

— Я зроблю все! — сказав дзвінко Бігунець, — Мчатиму, хай би тріснуло в мене в грудях серце. Здолаю гори, хмари і простір. Пролечу всі ті мільйони кілометрів, бо я дуже, дуже й дуже хочу звільнити тебе, Берізко!

Тоді заплакала Берізка від зворушення, що нарешті знайшовся такий сміливець, який на все йде заради неї, а музиканти в траві заграли козачка. І затанцювали довкола листки, трави й комахи, затанцювали

два вовки, що проходили мимо, один ведмідь і лисиця. Затанцювали птахи на деревах, а Бігунець підпер долонькою підборіддя і сильно задумався, адже легко щось пообіцяти, а важко зробити. Він же був такий, що на вітер слів не кидає… Потім він пішов покупатися перед дорогою, і так він купався, що бризки горою стали і над нею схрестилося аж три веселочки.

Після того Бігунець сидів на березі і знову думав, поклавши підборіддячко на коліна, і цього разу побачив щось таке дивне в уяві своїй. А побачив він маленьку, гарненьку хатку, складену із шліфованих водою камінців, і зелені вікна з листками замість шиб, а на деревах довкола висіли стебла винограду. Він ішов до тієї хатки, обережно ступаючи, наче боявся когось збудити чи потурбувати, і було так дивно й цікаво йому на серці. Хатка все ближчала й ближчала, і він починав уже й хвилюватися: а що там, у хатці, і хто? Спинився на порозі і не зважувався вступити… Але він не міг не зайти в хатку, яку сам тільки-но придумав, сидячи на березі й поклавши підборіддя на колінця. Ступив через поріг і побачив таку ж крихітну, як і сам, дівчинку. І сяяла вона такою красою, якої ніввік він не бачив. Довге волосся було сплетено в коси. Вигравали кольорами і розсипалися по спині стрічки: червоні, сині, зелені та жовті. Очі в неї були карі і такі гарні, що Бігунець аж рота розтулив.

— Звідки ти взялася, дівчинко? — спитав він.

Брови в дівчинки були тонкі й довгі, і вигнулися вони дужками, а червоні, гожі вустоньки сказали йому:

— А вгадай!

— Невже це ти та Берізка? — спитав Бігунець зачаровано, а дівчинка покивала перед його носом пальчиком.

— Хитрий ти, хитрий! Хочеш одразу і вгадати!

І більше нічого не сказала та гарна дівчинка, а розчинилася, як дим, і щезла разом із хаткою. Залишився Бігунець сам на березі річки, задуманий і смутний. Нарешті він заворушився, встав, розімнувся. Тоді набрав гальки в кишені й за пазуху, наклав її повно в лопушиний листок, закинув його за плечі і поніс до своєї печерки. До сонця він полетить завтра вранці, а поки ще є час, шліфованих камінців наносить.

6

А що ж Котило? Котило залишився лежати там, де й лежав, бо був дуже зморений, а ще більше здивований, а ще більше вражений. Сталося-бо таке… Диво дивне, диво величезне сталося. Адже це вперше, ну, звісно, ніколи ще такого не бувало, щоб хтось, та ще й такий малий, як муха (насправді ж він був величиною в людський палець), та й раптом не злякався. Та ще й кого — його, могутнього, страшного, непереможного Котила! Нездоланного і найсильнішого, такого, як гора або як найвище дерево. Котило аж зубами скреготнув від люті, і в його голові, в якій плавали не думки, а сірі хмари, з'явилося щось таке дивне… Він розплющив очі і задивився на ліс, що стояв перед ним. Там дзвінко й радісно співали пташки, перед очима хиталася весела зелена барва.

"Що ж сказав отой малий ґедзь? — згадував Котило. І треба було йому дуже напружуватися, щоб те згадати, — Ага, він сказав, що коли не дружиш ні з ким… ага, то не робиш ніякого… якось він так дивно сказав… ага, добра, а коли не робиш добра… як це воно там було? Ну, звісно: тоді ти… тоді ти непотрібний!"

— Як це я непотрібний?! — рявкнув раптом Котило, аж луна прокотилася лісом, і всі птахи нараз позамовкали.

І така лють охопила чудисько, що кинулося воно знову на дерева, траву, комах, птахів і тварин, які йому траплялися, і плямкав, клацав

зубами і їв, їв, їв. І тривало це доти, доки знову не проклався за ним ще шмат чорної мертвої дороги.

— Я знищу весь цей ліс! — бурмотів він, скрегочучи зубами, — З'їм і залишу тут саму пустелю!

Але він знову змушений був спинитися і задуматися. Згадалося йому, як хотів він знищити ту малу приндю, що так нерозважно посміла стати супроти нього, ще й якусь дружбу йому пропонувала.

"Так що ж тоді вийшло? — подумав Котило, — Він не бився зі мною, ні! Він мене навіть ні разу не вкусив… З ним бився я. Хотів його вкусити я".

Котило згадував так довго й натужно, адже йому захотілося конче все те згадати.

"Я тоді кидався на нього з усім шалом, на який здатний, і що? Чи зумів я того дзюбака хоч зачепити? Чи зміг я його хоч поранити? Він тільки сміявся з мене. А коли так, то чи зможу я знищити цей ліс і все живе в ньому?"

І через те, що знайшовся такий, проти якого не виявився він всесильним, велика лють знову охопила Котила. І знову рявкнув він і кинувся трощити все живе й зелене. Ніколи ще не лискотіли так його зуби-шаблі, ніколи так люто не блимотіли його очі, він з'їв навіть кілька гадюк. І це сталося так швидко, що вони не встигли і вжалити його.

"Ну от, — бурмотів задоволено Котило, — Я вже й гадюк не боюся! Я нікого не боюся й нічого!.."

— Нічого, нікого, нічого! — закричав він у ліс, і луна аж тричі повторила його слова. І все живе з переляку метнулося тікати від нього. Все крилате летіло, ногате мчало, все ковзьке скручувалось у колеса і

котилося. І весь ліс од того збудився і заметушився. Дерева почали тривожно переказувати одне одному Котилові нахвалки.

— Він усе знищить, усе знищить! — шелестіли вони і втекли б і собі конечне, коли б не були прив'язані до землі корінням. Декілька ж дерев так перестрашилися, що таки змогли вирватися, але бігти були не навчені, тож упали навзнак і поламали гілки.

— Що це робиться, що це робиться?! — волали трави, але їх ніхто не слухав.

І тільки одна істота в тому лісі не боялася Котилових нахвалок. Вона зовсім забула про Котила. Сиділа собі на бережечку, підперши долонькою щоку, і бачила намальовану своєю ж таки уявою хатку із шліфованих камінців. І вже увійшла в ту хатку й розмовляла з найкрасивішою в світі міні-дівчинкою, бо й сама ця істота була міні-чоловічком і нікого в світі не боялася. Вона знала казки про те, що таки не треба нікого боятися, хоч і була, як і той мудрий Заєць, без колючок. І звалася та істота, той міні-чоловічок звісно як — еге ж, Бігунець!

А може, той Бігунець носив саме тоді у лопушиному листку камінці для хатки й обмірковував, які меблі годиться туди змайструвати. А може, думав про те, що почепить на дверях табличку, на якій буде написано те ж таки ймення того, хто не боїться Котила, горде й гарне ймення. І буде воно знову-таки — Бігунець!

7

Вранці над Бігунцевою печеркою пролітав птах. Бігунець побачив його і відразу ж схопився: птах був золотий. Ясне лискуче пір'я його вигравало вогненними спалахами, а помах крил був широкий і могутній.

— Здрастуй, пташе! — гукнув Бігунець, — Ти хто?

Птах сів на гілку і згорнув крила.

— Я Рітозія, — сказав він, — А хто ти?

— А я — Бігунець, який так швидко бігає, що й не видно його. А п'ятки мої лискотять, наче золоті спалахи. Давай з тобою дружити, Рітозіє!

— На дружбу відповідь може бути одна — дружба! — сказала Рітозія, — Чи не ти це вибирався сьогодні в гостину до Сонця?

— Я, — відповів Бігунець, — Але ще не знаю, як це зробити. Вмію бігати по землі, зрештою, й по верхівках дерев поскачу. Можу розігнатися так сильно, що відриваюся від землі і лечу якийсь час. Але мені не вдавалося доскочити й до найнижчої хмари..

— Але все-таки збирався дістатися до Сонця?

— Я його хотів просити спуститися нижче, — сказав ніяково Бігунець.

— Дивний-дивний ти, чоловічку, — сказала Рітозія, — Годі просити про те Сонце, бо тоді величезна спека впаде на землю. Ти ж знаєш, що, коли Сонце віддаляється від землі, тоді холодно стає, а коли наближається — тепло й гаряче.

— Що ж мені робити, Золота Птахо?

— Сонце почуло твоє бажання. А що виникло воно через бажання зробити добро іншому, то воно й вислало мене.

І Золота Птаха спустилася на землю.

— Заплющ очі, — сказала Рітозія, — Ти готовий?

Бігунець заплющився.

— Готовий, — тихо прошепотів він.

І тої ж миті відчув, як його піднесло в повітря. Як швидко-швидко помчався він. Набагато швидше, ніж бігав. Так швидко, що вітер різав його, як ножем, і боліло йому від того все тіло, але закусив губенята і мовчав. Тоді вдарило його крижаною хвилею. Він уже майже зовсім замерз, став крижаною бурулькою, і вже хотів крикнути розпачливо. Але ні! Стулив міцніше вуста і стис зуби. Затим йому стало гаряче, і піт покотився по чолі. Відчув, що починає шалено-шалено крутитися, аж у голові йому запаморочилося.

— Можеш розплющитися, — сказала Рітозія.

Бігунець розплющився й вигукнув вражено. Був він на засипаній золотими квітами галявині, посеред якої стояв дивний палац. Замість даху в нього було густе волосся. З комина посередині витікала ясно-синя вода, спадаючи з одного й другого боку, наче коси. Сама хата була наче ніжна дівоча голова. Вікна її як очі, одне проздовжнє вікно-ніша як ніс, а низькі двері наче рот. Той палац висів у повітрі. Сходи були подібні на шию, що вела до дверей, а стежки, які спускалися донизу, виглядали, наче рукава.

Бігунець глянув униз. Глибоко-глибоко під ногами побачив він біле поле з бурунами посередині. Вряди-годи те поле розривалося, і в синій далечині уздрів він землю і крихітні будиночки на ній. Дороги були як тоненькі ниточки, а річки як нитки сині. Моря — як сині очі, а ліси — як волосся. І здалося йому, що земля теж як велика голова, що вона живе й думає і що вона добра, ніжна й лагідна.

— Як я зміг так високо піднятися? — спитав здивовано Бігунець.

Тоді побіч нього засміялася Рітозія.

— Твоє бажання привело тебе сюди, — сказала вона, — Хоч ти й маленький, але бігаєш таки гарно. От ти й побіг. Так швидко, що зміг дістатись аж сюди.

— А ти? — спитав Бігунець.

— А я летіла за тобою, — сказала Рітозія, — і стежила, щоб ти не зірвався.

— А що це за чудний будинок?

— Це Сонцевий будинок, — сказала Птаха.

— Сонцевий будинок? А де ж воно саме?

— На небі, — сказала Рітозія, — Прийде вечір — і ви побачитесь.

Птаха змахнула величезними золотими крильми і полинула у темно-синє небо, а Бігунець сів на долішню приступку сходів і терпляче став чекати.

І так довго він чекав, сидячи, що мимоволі очі його почали злипатися, окрім того, він був утомлений з дороги і таки задрімав. Цього разу йому нічого не снилося, тільки плили перед очима різнокольорові смуги, крутилися й вигиналися. А коли Бігунець розплющив очі, то побачив, що йде по голубій дорозі осяйна Золота Жінка. Вона так світилася й палахкотіла, що Бігунець був змушений примружитися і прикласти руку до лоба, як козирок, щоб можна було дивитися. Відтак схопився на ноги і зірвав з голови шапку-бирку.

— Добрий день! — сказав він дзвінко, — Добрий день вам, ясна матінко Сонце!

— Сідай, сідай, хлопчику, — лагідно сказала Золота Жінка, — Що привело тебе в такий далекий світ?

— Прийшов до вас, — сказав Бігунець, — бо дві речі мене турбують.

— Скажи їх мені, — дозволила Золота Жінка і сіла біля Бігунця на сходи.

— Перша річ, як врятувати Берізку, — сказав Бігунець, — Бо вона зовсім не дерево, а тільки берізкою стала.

— Вона стала деревом від страху перед Котилом, — сказала Золота Жінка, — Хотів, щоб вона йому дружиною була. От вона й стоїть берізкою, поки не знайдеться їй визволитель.

— А чи не можу я стати її визволителем? — спитав Бігунець.

— Можеш! Та ти вже ним і став, — сказала Золота Жінка.

— Що ж я повинен зробити ще?

— Взяти води, що нею я вмиваюся, — сказала Золота Жінка, — й обкропити її. А що друге тебе турбує, хлопчику?

— Хто такий Котило і чому він є? — спитав Бігунець.

— Це — лиха Зірка, яка втекла від мого гніву і сховалася на Землі…

— Хіба в тебе немає сили її покарати?

— Немає, — зітхнула Золота Жінка, — Бо коли б я спустилася на Землю, то все там би згоріло. Мушу ходити біля Землі віддалік.

— Але ж я сиджу коло тебе! — сказав Бігунець.

— Тут, у небі, біля цього палацу, я можу пригашувати свій вогонь, — сказала Золота Жінка.

— Виходить, Котило буде вбивати і нищити? — спитав занепокоєно Бігунець, — Коли він іде землею, за ним стелиться суха, чорна пустеля. Адже він їсть і їсть, і немає спину йому, бо нічого він не жаліє і нікого не любить. Він уже знищив там, унизу, чверть лісу, і не росте там ні трава, ні дерево. Немає там ні комара, ні мухи, ні птаха.

— Я це знаю, — сумно зітхнула Золота Жінка, — І це ще триватиме…

— Чому триватиме?

— Бо мусить народитися хтось такий, хто не злякається Котила. Хтось такий, хто може й померти, а витримати двобій із тим чудиськом…

— А чи можу тим кимось стати я? — спитав Бігунець.

— Ти?

— Авжеж. Я не боюся Котила, — сказав Бігунець, — І знаєте чому? Бо знаю таку казочку, що не треба нікого боятися. Хочете, розповім?

І Бігунець розповів третю казку про те, що не треба нікого боятися.

ТРЕТЯ БІГУНЦЕВА КАЗКА

— Це було в одному лісі, де я жив раніше, — сказав Бігунець, — На узліссі текла річка, та така широка, що не можна було й перейти…

— Це був Дніпро? — спитала Золота Жінка.

— Це був Дніпро, — сказав Бігунець, — Один Зайчик тікав від Лисиці, і вже не було йому куди втікати, тільки через міст. А той міст був прив'язаний за мотузки. Біг Заєць уже по мосту, коли до нього Лисиця тільки добиралася…

— Це якийсь дуже кумедний міст на мотузках, — сказала Золота Жінка.

— Авжеж, бо це казковий міст, — сказав Бігунець, — Так от, якби злякався Заєць, то побіг би геть, а Лисиця його догнала б. Але він не злякався. Він не побіг, а спинився.

"Гей ти, Лисице, — закричав він, — коли ступиш на міст, я розв'яжу мотузки, міст захитається і ти впадеш у річку і втопишся!.."

— А хіба він справді не міг розв'язати мотузків? — спитала Золота Жінка.

— Ну звісно, не міг. Вони були не для заячих лап. Все-таки тримали цілого моста і мали бути туго зав'язані.

— І Лисиця злякалася?

— Злякалася й повернула назад. А Заєць пішов своєю дорогою, сказавши собі те, що я завжди кажу: "Не треба нікого боятися!"

Золота Жінка всміхнулася й погладила Бігунця по голівці. І від того дотику волосся його заблищало, заясніло і стало зовсім золоте.

— Я хотіла б мати сина такого, як ти! — сказала Золота Жінка.

— А я хотів би, щоб у мене була така мама, як ви, — сказав тихесенько Бігунець і захоплено подивився на Сонце, — Знаєте, я ніколи не бачив своєї мами. Може, в мене її не було? Я живу на землі так довго, часом мені здається, що моя мама — якесь дерево чи роса... Може так бути?

Золота Жінка не відповіла. Сиділа задумано й дивилася туди, де топилася в м'якому сутінку земля. І був там у цей мент вечір, і золотилися води, і спалахували ясним сяйвом шибки, а дерева примовкли і нерушно завмирали — все готувалося на землі до спочинку.

— Ні, — сказала Золота Жінка, — Коли б я тебе взяла за сина, ти мусив би назавжди лишитись у цьому палаці. А ти потрібен на землі.

Вона встала, аж хрумкнули в неї кісточки в колінах, і повільно пішла по сходах.

— Я дуже втомилася, — сказала вона, — Але зараз я винесу тобі сонячної води.

Вона винесла золоту осяйну гарбузку, віддала її Бігунцеві і поцілувала його в лоба. Тоді повернулася, повільно-повільно пішла по сходах, а за якийсь час впливла у відчинені двері, які так само повільно й урочисто за нею зачинилися.

Відтак темрява впала на світ, і Бігунець аж очі протер, щоб роздивитися. Біля нього яскраво світилася золота гарбузка, і була вона як зірка. Бігунець пішов по одній із стежок, що була як права рука сонячного палацу, і ті, хто дивився в цей час із землі в небо, казали: "Дивіться, зірочка рухається!"

Бігунець спинився на краю стежки, і в нього аж голова закрутилася.

— Гей, Рітозіє, Золота Птахо! — гукнув він дзвінко, — Допоможи мені спуститися на землю!

Але довкола стояла глуха тиша, тільки чутно було, як подзвонюють навколо скляні, блискучі зорі. Бігунцеві аж холод у п'ятки зайшов, коли він ще раз зирнув на землю, а вуста його тихо зашепотіли ще одну казку про те, що не треба нічого боятися. Він заплющився, притулив до грудей золоту гарбузку, відштовхнувся і полетів униз. А ті, котрі дивилися з землі у небо, вигукнули здивовано:

— Дивіться, дивіться, зірка падає!

Зірка падала. Швидко й стрімко неслась у просторі, і від того льоту аж у вухах свистіло. Золота гарбузка була наче повітрям надута, але все одно Бігунець мав щільно приплющені очі. Падав і чекав. Чекав, що розіб'ється разом зі своєю гарбузкою, натомість плавно опустився на оповиту тьмою Землю.

— Де це я? — спитав, роззираючись.

— Вдома, біля своєї печерки, — сказав йому приятель Павук, — Що це в тебе світиться в руках?

— Це те, заради чого я й до сонця дістався! — сказав Бігунець, — Але зараз я надто втомився, щоб розказувати. В мене очі злипаються й падають, а руки й ноги ватяні.

— Лягай і відпочинь, — сказав турботливо Павук, — Я постережу твій скарб.

— Дякую тобі, любий друже, — втомлено мовив Бігунець, бо очі в нього справді злипалися. І поки дійшов він до свого ложа, заснули його ноги, коли ж ліг, заснули й руки. Він дихнув якнайглибше, і заснули його груди, зирнув у просвіт з печерки туди, де тремтіли зорі, і заснула його

голова. І всі заснули в цьому світі, навіть Котило, якому цієї ночі наснилося щось дике й неймовірне.

А привиділося йому, що знову прийшов до нього той малий зухвалець із золотими п'ятками і викликав його на герць. І була в того зухвальця в руках золота шабелька, схожа на блискавку, якою викресав він вогонь. Той вогонь затріщав і загугонів, і охопив усе Котилове тіло і почав спалювати його. Котило помчався, намагаючись збити вогонь. Він ревів і виривав з корінням дерева, зрештою і до річки докотився і почав падати з якоїсь дуже високої кручі. Але він не впав із тої кручі, бо прокинувся і довго віддихувався, щоб позбутися наслання. Відтак повільно скотився в долину, в якій стояла крем'яна скеля, і почав зі скреготом наточувати собі зуби.

— Не дамся так просто, — сказав він сам собі після того, як зуби його стали наче леза, — Я ще поборюся з тобою, малий нікчемо, бо немає в світі сильнішого за мене, і поки я живий, такого й не буде.

8

Вранці голосний спів пташок розбудив Бігунця. Він визирнув із печерки: були то ті пташки, яких він перших зустрів у цьому лісі.

— Доброго ранку, Бігунцю, — сказав Перший Птах.

— Доброго ранку, птахи, — озвався весело Бігунець.

— Тут був такий переполох, — сказав Другий Птах.

— Коли ти покинув нас, — сказав Птах Третій.

— Я літав до Сонця, — сказав Бігунець.

— Котило лютував, як ніколи, — мовив Перший Птах, — Загинула твоя приятелька, стара Ворона.

— Моя провідниця? — вигукнув вражено Бігунець.

— Еге ж, — проказав Другий Птах, — І ще одне…

— Що іще? — спитав стурбовано Бігунець.

— Котило вже близько галявини, де стоїть Берізка.

Тоді стрепенувся Бігунець і не став більше розмовляти, а схопив золоту гарбузку і тільки блиснув п'ятами. Здалося Трьом Птахам і Павукові, що то золота зірка промчалася повз них.

А Котило в цей час і справді добирався до галявинки з Берізкою. Трощив і ламав дерева та траву, ковтнув живцем сплячого зайця, ведмедя, який надто довго вранці розчухувався. Люто блимотіли заплилі салом очі. Щось незрозуміле бурмотів він собі під ніс — хотів конче в цей день дістатися до галявини, на, якій мусила стовбичити та, що колись єдину він уподобав, але яка відмовилася стати йому дружиною.

Дика лютість розпирала Котила. Того ранку він став ще товстіший і ще нещадніший. Валив, рубав і сік дерева, лишаючи за собою порожню землю, на якій уже не скоро виросте зело. Знову здійнявся переполох у лісі: тікали звірі, летіли геть птахи, і дерева поривалися вискочити з землі. Засихали з туги джерела, а криниці випивав Котило одним прицмоком, вичерпувалися калюжі й озерця — і їв, їв, їв без кінця та краю Котило, наче ніяк не міг наситити свого черева.

Тоді побачили Мурашка, Метелик і маленький, незграбненький Жучок, що нізвідки нема спасіння, і перезирнулися поміж себе.

— А що, друзі, — сказала Мурашка, — здається, немає нашій любій Берізці рятунку?

— А де той Бігунець? — спитав Жучок.

— Бігунець полетів до Сонця, — сказав Метелик.

— І рятувати Берізку треба нам самим, — сказала Мурашка.

— Але ж ми такі маленькі! — сказав Жучок.

— Маленькі, але не боягузи, — відказав Метелик.

— У бій, друзі! — вигукнула Мурашка, — Ми тепер єдині охоронці цього лісу й Берізки!

І злетів сміливо Метелик. Мурашка сіла на маленького, незграбненького Жучка. Відштовхнувся він ногами і загув, як літачок. І полетіли вони, забувши страх, туди, де ревіло й скреготало. Але в цей час сильно чхнув Котило, бо застряв йому в носі листок. Від того чхання здійнявся вітер, відкинув геть Метелика, а Мурашка впала разом із Жучком на землю. І заборсався маленький, незграбненький, бо впав він на спину і тільки лапками смикав. І навіть Мурашка, яка аж із себе пнулася, щоб допомогти Жучкові, не могла йому пособити…

Бігунець же мчав так, як ніколи. Ті, що бачили той його біг, могли сказати, що це й справді летить золота зірка. Водночас усі безпомильно вгадували, хто ж то такий, отой дивовижний бігун, і веселий гомін радості пробіг по лісі.

— Бігунець вернувся, Бігунець, — казали один до одного птахи.

— Бігунець уже тут, — шелестіли одне одному дерева, а трави підхоплювали цей шелест і передавали комахам.

— Бігунець! Бігунець! — раділи комахи і звірі, і цей радісний шум дійшов навіть до Котила. Той спинився на хвилю, прислухаючись, і щось незнайоме, шорстке і дивне зарухалося йому біля серця. Але це була тільки мить, бо наступної хвилини лють знову пойняла чудисько.

— То це мав би я боятися якусь комаху, приндю й мале опудало?!

І ще з більшою шаленістю кинувся він на дерева, ламаючи їх, як сірники, бо вже побачив між тих дерев просвіт — то була галявина, на якій тремом тремтіла й плакала з горя та відчаю тоненька й гарна Берізка.

Але Бігунець уже був на галявині. Він зняв вершечок із золотої гарбузки, щось блиснуло зсередини, і неземні пахощі наповнили раптом усю галявину. І, вдихаючи ті пахощі, завмерли навколо дерева, перестав мотиляти лапками Жучок, а Мурашка втомлено витерла з лоба піт. Жучок же легко перекинувся зі спини на ноги. Від того запаху опритомнів Метелик і полетів чимдуж на галявину. Жадібно почали напиватися тим запахом і квіти, бо захотіли й собі так само духмяніти. Дійшов цей запах навіть до Котила, який теж завмер, роззявивши пащеку, і не міг якийсь час рушити із місця — в роті в нього загусала непережована їжа.

— В ім'я Сонця, сином якого я ледве не назвався, — дзвінко сказав Бігунець, — я вертаю тобі, Берізко, колишню подобу!

Він підійшов і оббризкав деревце зусібіч перламутровою рідиною. Поступово почали всихати гілки, а берізка на очах ставала меншою й меншою. За мить покрилася рожевим туманцем, який зовсім заволік те місце, де стояло дерево, і поступово в тому серпанку почали проступати обриси крихітної дівочої постаті. Довге її волосся було сплетене в коси, а

червоні стрічки засвітилися — розсипалися по спині разом із стрічками інших кольорів. Очі в неї були карі й такі гарні, що Бігунець аж рота розтулив.

— А я тебе знаю, дівчинко, — сказав він, — Я бачив тебе колись, як сидів на березі річки і будував уявно собі хатку. Ти була тоді в моїй хатці…

Дівчинка нічого на те не сказала, вона вискочила з рожевої хмарки, й очі її засвітилися тривогою.

— Не час нам розбазікувати, — сказала вона, — Онде Котило вже зовсім близько. Я ж маю сказати тобі слово, що врятує цей ліс. Вступи в бій із Котилом, Бігунцю, переможи його, бо інакше ніколи-ніколи не побачиш ти своєї хатки і мене в ній.

Вона махнула ручкою, схованою у вишитий рукав, і від цього руху збудився Котило, зарипів зубами, розминаючи загуслу їжу.

— То ти боїшся Котила? — засміявся Бігунець, — Коли хочеш, я розкажу тобі казку про те, що не треба нічого боятися, і ти перестанеш боятися!

Але дівчинка не слухала його. Схопила Бігунця за руку і кинулася бігти.

— Мерщій! — закричала вона, — Я тобі повинна ще дати вогняну шаблю!

Бігунець побіг разом із дівчинкою, але не тому, що він злякався, а з несподіванки, бо не знав, що його одразу й вирішити…

Котило ж тим часом ковтнув їжу, а як побачив у просвіті своїх ворогів, що завзято тікали, рявкнув так, що аж листя з дерев

посипалося. Проїв між дерев широку дорогу і за мить уже був на галявині. Тоді проти нього знову постали Мурашка, Метелик і Жучок. Мурашка не злякалася могутнього ворога і вкусила його в черево, Метелик вдарив крильми в люте око Котилові, а Жучок спробував копнути Котила ногою. Від того загойдався і застогнав Котило, і хоч Мурашка, Метелик та Жучок не завдали йому шкоди, всі побачили, що не тільки Бігунець може не боятися Котила.

9

Отоді-то й вискочив супроти нього озброєний вогняною шаблею Бігунець. Де здобула її Берізка, ми не встигли побачити, адже відбулося стільки подій. Можливо, вийняла з дна струмка чи зняла з найвищого дерева, а може, та шабелька була шматком сонячного променя? Ми цього не знаємо, але Бігунець вискочив супроти Котила таки озброєний.

— Гей ти, Котиле! — вигукнув він дзвінко, — Викликаю тебе на герць!

Глянув на нього Котило й миттю пригадав свій сон. Але перед ним стояв настільки маленький чоловічок і так добродушно світилися сині його очі, що не зміг злякатися Котило свого ворога, а тільки зареготав, аж луна пішла гаєм.

— То це ти, такий малий та нікчемний, зважився битися зі мною? Глянь на мене, який я великий та могутній, як наточено в мене зуби! Не страшить це тебе?

— Ні, — сказав Бігунець, — бо ти непотрібний. Ти не маєш жодного приятеля і не зробив нікому нічого доброго.

Тоді побачив Бігунець, як починають запливати кров'ю малі Котилові очі. Він клацнув зубами, аж Бігунцеві вуха позакладало, і прохрипів вже сердито:

— То начувайся, нахабна комахо! Востаннє тебе попереджаю: зійди ліпше мені з дороги!

На те засміявся Бігунець.

— Той, хто просить ворога зійти з дороги, — сказав він, — той боїться!..

Тоді зовсім роз'ятрився Котило. Клацнув зубами і кинувся на Бігунця. І знову замиготіли довкола Котила золоті спалахи. Бігунець мчав довкола велетенського Котилового тіла і цюкав його звідусіль вогняною шабелькою. На те чудовисько страшно закричало і заметалось, бо нестерпний біль пронизав його. Кинувся Котило в один і другий бік, зрештою, і дзиґою закрутився, намагаючись таки схопити Бігунця. Але чим швидше він крутився, тим швидше біг Бігунець, знову-таки махаючи шабелькою і вражаючи ворога, — сам же він лишався неушкоджений.

Тоді Котило захотів здолати супротивника своїм голосом. Заревів так, що й справді все листя довкола осипалося, що й справді захитався Бігунець і затулив вуха пальчиками. І знову кинувся на нього Котило і ледве не проковтнув, якби вчасно не злетіла Бігунцева шабелька і не розкраяла Котилові губу. Знову заревіла дико потвора, і це був ще страшніший рев, аж загруз від того Бігунець по коліна в землю. Однак той крик викликав печію і в самого Котила, бо виклав він на те останню силу, і його так запекло, так запекло, що в місцях, уражених Бігунцевою шабелькою, замиготіли вогники.

Тоді вирвався з землі Бігунець і знову замахав вогняною зброєю. Від того забушувало довкола Котила полум'я, і побачив він, що сон його справджується. Через те злякався непомірно й кинувся чимдуж у просіку, що її сам і проїв. Мчав по голому полі, і хто бачив те, міг би розказати, що мчала вогняна куля, і дикий рев трусив тоді повітрям. І хоч котився Котило по сирій землі, не вщухало й не гасилося на ньому полум'я. Вогняна куля помчала чимдуж до річки і начебто з тіла спадала

від такого шаленого бігу. Зрештою стрибнула із кручі, але це вже не був велетень-чудисько, котрий страхав цілий світ, — за дорогу він обгорів так, що лишився від нього тільки клаптик. Цей клаптик і полетів із кручі в річку, а що надто сильно відштовхувався, витяглися в нього довгі й тонкі ноги. А що боявся розбитися об воду, виросли в нього лапи передні. А що він позеленів від страху, то став Котило зовсім зелений, а доки летів до води, то це вже була зовсім невелика і нікому не страшна жаба.

Так закінчився той знаменитий поєдинок Бігунця й Котила, про який і тепер виспівують у травні пташки. Сам же Бігунець повернувся до своєї печерки, але мусив зупинитися здивований. Біля печерки стояла гарна, чепурна хатка з обкатаних водою камінців, а на дверях золотом блищала табличка:

БІГУНЕЦЬ

Бігунець хоч і був дуже втомлений, все ж поспішив у ту хатку, бо здогадався: мало бути там чисто й затишно. І мали стояти там крихітні меблі, зовсім такі, які він збирався зробити, бо вікна й двері — це побачив він знадвору — прикрашали химерно сплетені фіранки й гардини, і звісно, хто сплів їх Бігунцеві в подарунок — той-таки його приятель Павук. Неважко здогадатися, що зустріла Бігунця найкрасивіша в світі дівчинка, коси в якої були заплетені і спускалися аж до землі. Голівку їй прикрашав вінок із квітів, що пахли так, як пахне вода, якою вмивається сонце, і від того вінка на груди й спину, наче барвисті струмки, стікали стрічки. Була на дівчині чудово вишита сорочка і барвиста плахточка, а на ногах лискучі й новенькі червоні чобітки.

Бігунець стояв і дивився на це чудо, а що був дуже зворушений, то не вигадав нічого іншого, як скинути шапку-бирку і сказати:

— Доброго дня, дівчинко! Можна, я буду з тобою дружити?